

ФЕДЬКОВ О.М. «СЕЛЯНСТВУ – ВЛАДУ І ЗЕМЛЮ!». ВСЕРОСІЙСЬКИЙ СЕЛЯНСЬКИЙ СОЮЗ В УКРАЇНІ (1905-1907 рр.): МОНОГРАФІЯ / О.М. ФЕДЬКОВ, В.О. МАГАСЬ. – КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ: КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА, 2011. – 272 с.

Зростання суспільного інтересу до селянства, зазвичай, виникає під час реформ, революцій або загострення боротьби політичних сил за владу. В умовах постійних політичних баталій в сучасній Україні майже кожна суспільно-політична сила прагне розширити свою електоральну базу за рахунок селян, часто маніпулюючи їх свідомістю. Як правило, політики мають досить поверхневі уявлення про селян та їх інтереси. До того ж, ці інтереси часто нехтуються, коли та чи інша політична сила приходить до влади. Дослідження політичної поведінки селян, їх ставлення до різних політичних сил актуальне як у суспільно-політичному, так і у науковому відношенні. Звернення до історії селянства важливо не тільки в плані осмислення закономірностей історичного процесу, але й реальностей сучасного життя. Адже селянство становить значну частину населення сучасної України, а елементи селянської ментальності та культури, хоча й децю видозмінені, зберегла і значна частина міського населення.

Особливий інтерес для дослідників-аграріїв становить період початку ХХ ст., коли процеси модернізації викликали істотні зрушення в культурі, соціальності та суспільній свідомості селянства, а воно було втягнуте в активну політичну боротьбу. У цьому сенсі корисним може виявитися досвід діяльності Всеросійського селянського союзу, який у роки Першої російської революції здобув значну популярність серед селян України.

До того ж, історія цієї професійно-політичної організації початку ХХ століття, а особливо її місцевих осередків, в українській та зарубіжній історіографії досі залишається проблемою малодослідженою.

Таким чином, актуальність монографічного дослідження не викликає заперечень.

Суспільно-політичне життя початку ХХ ст., а також форми, методи та основні етапи діяльності Всеросійського селянського союзу, що становлять основний **об'єкт та предмет** дослідження, розглянуто авторами у межах 9-ти українських губерній Наддніпрянської України в період Першої російської революції.

Загалом поставлена дослідниками **мета** дослідження дозволяє з'ясувати загальні риси Всеросійського селянського союзу та особливості його діяльності в Україні у 1905-1907 рр.

Логічним наслідком визначеної мети стала наявність широкого кола **дослідницьких завдань**, які поставили перед собою автори, а саме проана-

лізувати стан наукової розробки теми, з'ясувати причини та передумови виникнення Всеросійського селянського союзу, розкрити характерні риси його ідеології та програми, охарактеризувати практичну та агітаційно-пропагандистську діяльність організацій Селянського союзу в Україні в різні періоди революції тощо. Успішно впоратися з зазначеними завданнями авторам вдалося завдяки чітко продуманій та логічно побудованій **структурі** монографії.

Обрані методологічні засоби, які включають в себе принципи історизму та наукової об'єктивності, а також різні групи методів, серед яких О.Федьков і В.Магась виокремили загальнологічні, загальнонаукові та спеціально-історичні, дозволили їм всебічно розглянути проблему, а також дослідити її маловивчені аспекти.

Історіографічний огляд проблеми, здійснений авторами, відзначається ґрунтовністю, переконливістю, грамотністю (с.9-33). Він засвідчив слабкий стан розробки досліджуваної проблеми. Досить детально з'ясовані лише аспекти, пов'язані з діяльністю центральних органів Союзу, зокрема причини та передумови виникнення Селянського союзу, обставини його утворення, центри зародження організації, подробиці Установчого та Делегатського з'їздів ВСС у 1905 р., а також причини його занепаду. Натомість, подальшого вивчення, на думку авторів, потребує ідеологія і програмні засади діяльності Всеросійського селянського союзу, а особливо їхня еволюція у 1906-1907 рр. Крім того, малодослідженими залишаються проблеми пов'язані з діяльністю організацій ВСС в Україні, а саме: питання про чисельний, соціальний, етнічний, віковий та партійний склад його осередків, особливості діяльності Селянського союзу в різні періоди революції, спроба сликання Всеукраїнського селянського з'їзду та утворення Української селянської спілки, підрахунки кількості організацій ВСС на різних рівнях у окремі періоди його діяльності (с.32).

Заслужує на увагу те, що у процесі написання монографії до наукового обігу було введено широке коло **джерел**, зокрема ним було використано 547 справ, які містяться у 46 фондах 9 архівів, а саме: Центральному державному історичному архіві України в місті Києві, Державному архіві Житомирської області, Державному архіві Київської області, Державному архіві Полтавської області, Державному архіві Харківської області, Державному архіві Хмельницької області, Кам'янець-Подільському міському державному архіві, Відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Державному архіві Російської Федерації.

Проаналізувавши джерельну базу проблеми, автори зробили висновок про її достатню репрезентативність для висвітлення більшості малодосліджених аспектів історії Всеросійського селянського союзу (с. 45).

У другому розділі роботи розглядаються передумови та причини виникнення Селянського союзу, його організаційна структура, ідеологія та програмні засади (с. 47-145). Аналізується стан селянського господарства на початку ХХ ст., проаналізовані причини радикалізації селянських на-

строїв. У результаті детального аналізу програмних засад Всеросійського селянського союзу, автори доходять до висновку, що програма союзу ґрунтувалася на тогочасному світогляді більшості селян, а в політичному плані мала поміркований і компромісний характер (с. 76). Слушно звертається увага на радикалізацію тактики Союзу у 1906-1907 рр., що було спричинено репресіями уряду проти осередків організації (с. 82).

Викликає інтерес параграф 2.3 (с. 86-104), в якому досліджується чисельність, розміщення, етносоціальний та партійний склад Всеросійського селянського союзу в Україні у 1905-1907 рр. У цьому відношенні вважаємо, що О.Федькову і В.Магасю вдалося уточнити наявні в історичній літературі цифри.

Дослідники досить детально проаналізували особливості діяльності Селянського союзу на різних етапах революції (розділ III, с. 128-213). При цьому відмічено, що у початковий період він діяв легально, переважно в рамках діючих законів. Після репресій проти його організації кінця 1905 – початку 1906 рр. Союз почав працювати конспіративно (с. 213-215).

Досягненням роботи є також детальна розробка досі малодослідженого в історіографії питання що спробу скликання Українського селянського з'їзду та утворення Української селянської спілки (с.173-189).

Висновки в монографії виважені, обґрунтовані, й повністю відображають результати дослідження.

Загалом, щодо структури та змісту монографії, то слід, перш за все, відзначити широке коло використаних джерел, залучення нового архівного матеріалу, багатий фактичний матеріал, що визначає її наукову цінність та новизну. Авторами проведена скрупульозна робота по виявленню фактичного матеріалу, його групуванню та аналізу. Як на наш погляд, – це одне з головних завдань конкретного історичного дослідження.

Відаючи належне цілому ряду позитивних моментів дослідження, вважаю за необхідне висловити наступні зауваження:

1. На нашу думку, О.Федькову та В.Магасю доцільно було би приділити більшу увагу аналізу присудів місцевих організацій Селянського союзу, зокрема, простежити на їх прикладах ментальні характеристики та соціокультурні орієнтації українського селянства.

2. Більш детально варто було б дослідити вплив менталітету селянства на його політичну поведінку, ставлення до політичних сил та партій, загалом й до Селянського Союзу та його діяльності.

Однак, вказані зауваження, які, до того ж, мають дискусійний характер чи характер побажання, не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку рецензованої монографії.

Одержано 15 березня 2013 р.